

พระสงฆ์กับการจัดการตนเองในสังคมยุคใหม่

BUDDHIST MONKS AND SELF-MANAGEMENT IN MODERN SOCIETY

พระสมุห์วศิน วิสุทโธ

Phrasamu Wasin Visuddho

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

E-mail: phrasamuwasin@gmail.com

Received May 8, 2021; Revised August 5, 2021; Accepted August 23, 2021

บทคัดย่อ

การจัดการตนเองในสังคมยุคใหม่เป็นสิ่งสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน เป็นสังคมในยุคที่เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการปฏิบัติงาน หรือเข้ามามีส่วนสำคัญในการพัฒนาประเทศ การปฏิบัติงานในชีวิตประจำวันจึงต้องมีการพัฒนาตนเองให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม พระสงฆ์ก็เป็นส่วนหนึ่งในสังคมที่จะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการตนเองเพื่อการเรียนรู้ให้เข้าใจต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนไปของยุคสมัยจึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาตนเองให้เข้าใจและเกิดการเรียนรู้ในเทคโนโลยีที่เข้ามามีส่วนหนึ่งในการติดต่อประสานงาน หรือการปฏิบัติงานชีวิตประจำวัน บทความนี้นำเสนอการจัดการตนเองในสังคมยุคใหม่ของพระสงฆ์เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาของผู้ที่สนใจต่อไป

คำสำคัญ : พระสงฆ์, การจัดการตนเอง, สังคมยุคใหม่

Abstract

Self-management in modern society is an essential element in living these days. It is a society in an era where information technology has become a part of operations or has played an important role in the development of countries. Many people must develop themselves to live satisfactorily and conveniently in their daily lives. Buddhist monks are also a part of society that have to be involved in self-management in order to learn and understand the changing of situations in this era. Therefore, Buddhist monks need to develop themselves to understand and learn technology for cooperating and doing their duties and tasks every day. This article presents self-management in the new

society of Buddhist monks in order to study the guidelines of those who are interested in taking part in this study.

Keywords: Buddhist Monks, Self-management, Modern Society

บทนำ

การจัดการตนเองของพระสงฆ์ในอนาคต ควรเป็นการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ให้เข้มแข็งทันกับบริหารของสังคมในยุคที่เรียกว่า “Digital” อันเป็นการหล่อมล้าทางสังคมในการรับรู้ข่าวสาร เพราะในศตวรรษที่ 21 สถานการณ์โลกมีความแตกต่างจากศตวรรษที่ 19 และ 20 การพัฒนาตนเองของพระสงฆ์จึงต้องให้สอดคล้องกับภาวะความเป็นจริง นอกจากนี้แนวคิดในการพัฒนาในปัจจุบันยังมุ่งเน้นพัฒนาคนโดยพัฒนาทั้งด้านจิตใจและพัฒนาศักยภาพของประชาชน เนื่องจากคนเป็นทรัพยากรที่สำคัญและมีค่ายิ่งในการพัฒนา (จำนงค์ ทองประเสริฐ, 2554) การพัฒนาประเทศยังเป็นเรื่องของคนทุกคน เป็นเรื่องที่ต้องระดมสรรพกำลังจากทุกส่วนของประเทศจากคนทุกกลุ่ม เพราะลำพังเพียงแต่รัฐฝ่ายเดียวไม่สามารถดำเนินการพัฒนาประเทศให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ได้ พระสงฆ์จะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมนั้นด้วย โดยเริ่มต้นจากการพัฒนาตัวเองเป็นเบื้องต้น ได้แก่ 1) การมีปัญญามองการณ์ไกล 2) สามารถจัดการธุระได้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และ 3) มีความสามารถในการติดต่อประสานงานให้งานสำเร็จลุล่วงไปได้ตามกรอบระยะเวลาที่กำหนด (พระราชวัลลาจารย์ (ดาวเรือง อาจารย์โณ), 2563)

คนถือเป็นส่วนขับเคลื่อนที่สำคัญที่ทำให้องค์การประสบความสำเร็จไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ จึงถือได้ว่าคนภายในองค์การเป็นตัวแปรสำคัญที่ส่งผลให้เกิดความสำเร็จได้ภายใต้สถานการณ์ปัจจุบันที่คนต้องเผชิญกับความเครียดในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งการดำเนินชีวิต การทำงาน ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ปัญหาเศรษฐกิจทั้งในระดับจุลภาคและมหภาค ตลอดจนการเมืองที่ต้องเผชิญกับความหลากหลายและความวุ่นวาย ตัวแปรต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นล้วนส่งผลให้เกิดความเครียด หรือความกดดันในแง่ต่าง ๆ ทั้งสิ้น ปัญหาดังกล่าวจึงทำให้หลายองค์การหันมาให้ความสนใจในการสร้างความสุขให้คนภายในองค์การมากขึ้น เนื่องจากพบว่าคนโดยส่วนใหญ่ใช้เวลาอยู่กับการทำงาน การทำงานจึงถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิต (ธัชรินทร์ วุฒิชชาติ, 2561) การให้ความสำคัญกับคนมากกว่าแค่คนทำงานแต่ดูแลไปถึงการพัฒนาคุณภาพและสร้างความสุขในการทำงานของคนจึงถือว่ามีส่วนสำคัญกับผลิตภาพคนอย่างมากเพราะเป็นการสร้างสภาพแวดล้อมพื้นฐานที่ส่งผลต่อขวัญและกำลังใจในการทำงานส่งผลให้กระบวนการทำงานมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเกิดการปรับปรุงและพัฒนาผลงาน

1. หลักพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนามนุษย์

การพัฒนามนุษย์ให้เป็นบุคคลที่ประเสริฐนั้น เป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติตนที่สร้างสรรค์ชีวิตคนให้เป็นคนดี ทั้งเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต เพื่อบรรลุถึงจุดหมายปลายทางสูงสุดของชีวิต เมตตาต่อ

กันอันเป็นแนวทางพัฒนาสังคมสันติสุขอย่างยั่งยืน (อุทัย สติมัน, 2557) หลักพื้นฐานของมนุษย์มีจุดหมายที่เหมือนกัน คือ การมีชีวิตที่ไม่มีโทษภัย อยู่ในสังคมที่ปกติสุข จึงสร้างกฎระเบียบขึ้นในสังคมมนุษย์ คือ ศีล 5 เป็นเสมือนระเบียบปฏิบัติของสังคม ได้แก่ การเว้นจากการปลงชีวิตสัตว์ที่มีชีวิต ชีวิตทั้งหลายมีค่าเท่าเทียมกันทั้งหมด ซึ่งการที่ทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันโดยความเป็นระเบียบเรียบร้อยและเป็นที่ยอมรับของธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศลจากการเว้นถือเอาของที่เรามิได้ให้ การไม่เบียดเบียนเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตด้านทรัพย์สินของบุคคลอื่นโดยไม่ได้รับอนุญาต การเว้นจากการประพฤติดินในกาม งดเว้นจากความประพฤติดินในการที่จะล่วงละเมิดคู่ครองหรือการไม่ล่วงเกินในขอบเขตแห่งความเป็นสามีภรรยาซึ่งดำเนินไปทางกาย ในการประพฤดิเมณด้วยประสงค์ในการเสพสัทธิธรรม โดยมีเจตนาล่วงเกินอนันยฐาน (ฐานะมิควรถึง หมายถึง สตรีหรือบุรุษที่มีเจ้าของคุ้มครอง) (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ.ปยุตฺโต, 2544)

การพัฒนามนุษย์มีแหล่งใหญ่อยู่ที่มโนกรรม ซึ่งเป็นต้นกำเนิดแห่งอารยธรรมของมนุษยชาติที่ปรากฏในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นความเห็น ความเชื่อ เจตจำนงหรือทัศนคติ เป็นต้น ซึ่งส่งผลให้เกิดกายกรรม และวจีกรรม ตามมาอย่างมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน กล่าวคือ เมื่อคิดอย่างไรก็จะทำและพูดเช่นนั้น หรือเมื่อทำและพูดอย่างไรก็จะสะท้อนถึงความคิดว่าเป็นอย่างไร (เชษฐาภรณ์ รอดภัย และวรฤต เกื่อนช้าง, 2562) ดังนั้น การมีความเข้าใจในมโนกรรมว่ามีความสำคัญและส่งผลอย่างไร ทั้งต่อตนเองและต่อโลก ย่อมจะทำให้เราสามารถเลือกที่จะประกอบมโนกรรมที่ถูกต้อง และส่งผลดีทั้งต่อตนเองและต่อโลก นั่นคือการทำให้เกิดการพัฒนาตนและโลกไปในทิศทางที่ถูกต้องพร้อมกันไป (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ.ปยุตฺโต, 2544) เมื่อมนุษย์เป็นผู้สร้างอารยธรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในโลกโดยมีมโนกรรมอยู่เบื้องหลัง ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของสิ่งเหล่านี้ ดังนั้น การพัฒนามนุษย์ที่อาศัยมโนกรรมที่ถูกต้อง จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการสร้างอารยธรรม สร้างสังคมที่มีความสงบสุขต่อไป และด้วยเหตุที่มโนกรรมเป็นตัวชี้วัดถึงทิศทางแห่งการพัฒนามนุษย์ ความหมายของคำนี้จึงสามารถเป็นตัวบอกนัยของมโนกรรมได้ทางหนึ่ง

การที่มนุษย์เราจะมีชีวิตที่ดีงามเราจะต้องศึกษาฝึกฝนพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นไป ในระบบการดำเนินชีวิตของเราซึ่งประกอบด้วยพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา เมื่อเราฝึกฝนพัฒนาการศึกษา ก็ทำให้การดำเนินชีวิตของเราดีขึ้น แต่ถ้าเราไม่เรียนรู้ ไม่ฝึก เราที่เป็นมนุษย์นั้นก็จะดำเนินชีวิตให้ไม่ดีเลยทั้งนี้ เพราะมนุษย์อยู่ด้วยสัญชาตญาณอย่างเดียวไม่พอ การพัฒนาตามความหมายของพระพุทธศาสนา ก็คือ ภาวนา หมายถึง การทำให้เป็น ให้มีขึ้น การฝึกอบรม การพัฒนา ซึ่งมีการพัฒนา 4 คือ ประกอบด้วย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546)

- 1) กายภาวนา คือ การฝึกอบรมกาย รักษาสุขภาพให้เหมาะสม
- 2) สีลภาวนา คือ การฝึกอบรมศีล ไม่ให้ละเมิด
- 3) จิตภาวนา คือ การฝึกอบรมจิตใจ
- 4) ปัญญาภาวนา คือ การฝึกอบรมปัญญา พัฒนาตนเองอย่างเหมาะสม

การฝึกอบรมการพัฒนา ได้แก่ 1) กายภาวนา 2) สीलภาวนา 3) จิตภาวนา 4) ปัญญาภาวนา สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในสังคมได้อย่างครบถ้วนทุกมิติ ซึ่งนำไปสู่การเป็นรากฐานความมั่นคงของการพัฒนาประเทศชาติต่อไป (นวินดา นิลวรรณ, สิทธิโชค ปาณะศรี, และพระครูโกศลอรธกิจ, 2563) สามารถฝึกฝนพัฒนาด้านพฤติกรรมการบริโภคและอุปโภค การพัฒนาความพฤติกรรมของตน และฝึกฝนอบรมตนเองให้อยู่ในระเบียบวินัย สามารถยกระดับจิตตนให้สูงขึ้น ยึดมั่นในความไม่ประมาท สำรวมระวัง อินทรีย์และมีคุณธรรม เพื่อที่จะได้เข้าใจสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้องตามความเป็นจริงของสรรพสิ่งที่เกิดขึ้นในโลก (พระปลัดธัญวัฒน์ อโศโก, 2563)

ดังนั้น การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนา เป็นกระบวนการในการพัฒนามนุษย์ในองค์การโดยการนำคำสอนของพระพุทธเจ้ามาเป็นฐานคิด ให้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติงาน มีความเจริญเติบโตทั้งทางด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา ด้วยวิธีการพัฒนาองค์การและการพัฒนาฝึกอบรม มีจุดประสงค์ในการปรับปรุงผลงานและพัฒนามนุษย์ไปสู่ภพภูมิที่ดีกว่าเดิม

2. พระสงฆ์กับสังคมยุคใหม่

เนื่องจากวิทยาการใหม่ ๆ ได้ขับเคลื่อนให้ระดับการพัฒนาของประเทศต่าง ๆ ก้าวไปอย่างรวดเร็วมาก จนเกิดความเหลื่อมล้ำมากขึ้นโดยลำดับ ทำให้ประเทศไทยก้าวตามไม่ทัน เกิดช่องว่างทางเทคโนโลยีใหม่มากขึ้นโดยเฉพาะ ICT และช่องว่างนี้ไม่เพียงแต่ทำให้ระดับความก้าวหน้าของประเทศต่าง ๆ แตกต่างกันไปเท่านั้น แต่ยังทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำของสังคมในประเทศไทยแตกต่างไปด้วย ในวงการคณะสงฆ์ จึงควรตระหนักถึงปรากฏการณ์นี้และความท้าทายในยุคโลกาภิวัตน์ในศตวรรษที่ 21 ที่สังคมเป็นสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้และควรเร่งพัฒนาพระสงฆ์ให้รู้จักและเรียนรู้ในวิทยาการใหม่ ๆ พร้อมกับป้องกันมิให้ ICT เกิดผลกระทบไปในทางที่ไม่พึงประสงค์ต่อการพัฒนาพระสงฆ์ เพื่อให้พระสงฆ์มีความเข้มแข็งท่ามกลางการแข่งขันของประเทศต่าง ๆ ในโลกเศรษฐกิจและสังคมใหม่ต่อไป

ทั้งนี้ การสร้างพระสงฆ์ให้มีความรู้ ไม่ว่าจะเป็นด้านนันทกรรม บาลี ซึ่งในปัจจุบันจะต้องมีความรู้ทางโลกประกอบด้วย ไม่ว่าจะเป็นสายสามัญ ระดับปริญญาตรี เป็นต้น เพื่อจะให้รู้เท่าทันโลกภายนอก อย่างเช่น พระพุทธเจ้าก็ทรงเรียนรู้ก่อนออกผนวช มีการเรียนรู้วิชาการต่าง ๆ ถึง 18 วิชา อย่างเช่น พระพุทธองค์ทรงสอนการปกครองแก่กษัตริย์ต่าง ๆ เจ้าอาวาสทุกรูป จะต้องเรียนรู้ให้ได้ปริญญาตรี เพื่อจะให้รู้เท่าทันทั้งทางโลก และทางธรรม หากเกิดเรื่องกระทบกระทั่งทางโลก ก็จะได้เท่าทันโลก หรืออย่างน้อยก็ให้ทันการทำงานทางด้านธุรการ เช่น การพิมพ์งานด้านคอมพิวเตอร์ เป็นต้น เจ้าอาวาสทุกรูปต้องบริหารงานให้เท่าทันโลก เพื่อป้องกันการเกิดอริภคณ์ขึ้น เช่น การเงิน เอกสารต่าง ๆ เป็นต้น บางรูปมีความบริสุทธิ์ใจที่ดีในการบริหาร แต่ไม่ได้มีการบริหารจัดการที่ดี ก็ทำให้เกิดความเสียหายแก่วัดได้เช่นกัน

3. การปรับตัวของพระสงฆ์

การพัฒนาองค์กร ซึ่งเป็นเครื่องมือที่จะต้องนำมาใช้ในการบริหารและพัฒนาองค์กรทั้งนี้เพื่อให้ องค์กรสามารถปรับตัวและแก้ไขปัญหา ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงพร้อมทั้งสร้างความเข้มแข็งให้กับ องค์กรทางพระพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบและเป็นรูปธรรมมากขึ้น จะต้องประกอบไปด้วย 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่

1) การพัฒนาตนเอง การสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน การเสริมสร้างทัศนคติที่ดี และ ความรู้สึกร่วมในวัตถุประสงค์ขององค์กรเพื่อความพร้อมของสมาชิกในองค์กรที่จะร่วมทางไปสู่เป้าหมาย ที่ได้กำหนดไว้

2) การพัฒนาคน เป็นกระบวนการพัฒนาองค์กรด้วยการสร้างการจูงใจ ในการสร้าง กระบวนการคิด กระบวนการปฏิบัติจากบุคลากรในองค์กรที่มีความรู้ความชำนาญในแต่ละด้านมา ประสานร่วมมือ ร่วมใจกันปฏิบัติงานให้ลุล่วงตามจุดหมายขององค์กร

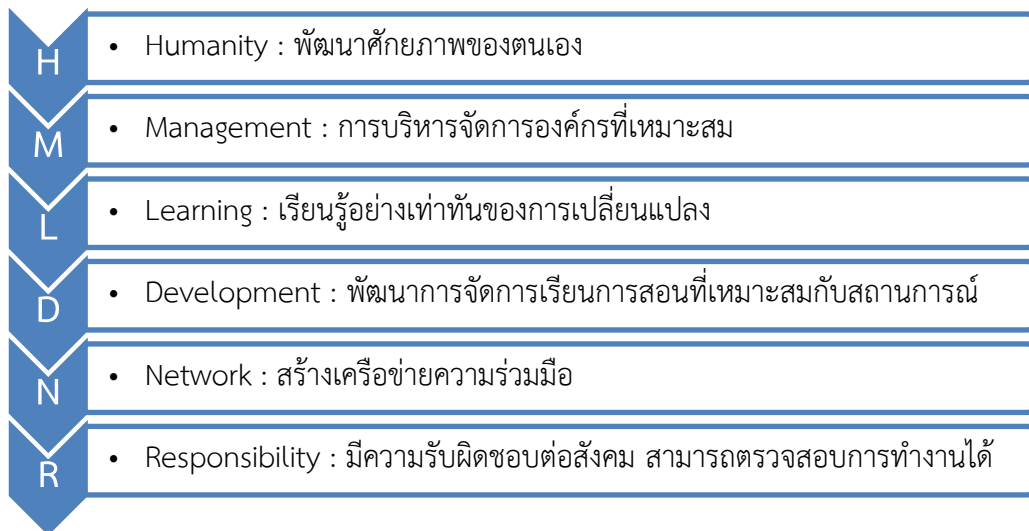
3) การพัฒนางาน เป็นระบบการที่เกิดจากการอยู่ร่วมกัน การประสานงาน และการช่วยเหลือซึ่งกัน และกันภายในองค์กร พร้อมทั้งมีการวางแผน ประเมินผลการปฏิบัติงาน และแสวงหาวิธีแก้ไขปรับปรุงงาน ให้ดียิ่ง ๆ ขึ้น

การพัฒนาในเบื้องต้นจะเป็นตัวแบบที่มุ่งการพัฒนามาตั้งแต่ระดับบุคคลระดับกลุ่ม และระดับ องค์กร โดยมีเป้าหมายที่จะเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการดำเนินงานทั้ง 6 ด้าน ของพระพุทธศาสนา อันได้แก่ (1) ด้านการปกครอง (2) ด้านการศาสนศึกษา (3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (4) ด้านการเผยแผ่ (5) ด้านการสาธารณูปการ และ (6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ผ่านการพัฒนา ศักยภาพ ค่านิยม ทัศนคติ และความรู้สึก ร่วมในการปฏิบัติงานของพระสงฆ์ผ่านขั้นตอนการพัฒนาองค์กร มีการปรับตัวให้ทันต่อสถานการณ์อยู่เสมอ เพิ่มพูนพัฒนาความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะของตนให้เท่าทัน ต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 อุทิศตนทำงานเพื่อคณะสงฆ์และพระศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพ (พระมหาประจักษ์ พนาลัย และ นิรุทธ์ วัฒนโภาส, 2563) รวมทั้งการมีคุณภาพชีวิตของการปฏิบัติหน้าที่ มีความพึงพอใจในการปฏิบัติงานภายในองค์กรอย่างมีความสุข มีแนวทางปฏิบัติที่จะช่วยให้องค์กร มีความพร้อมและมีศักยภาพ จนกระทั่งองค์กรทางพระพุทธศาสนาสามารถปรับตัวให้ตอบสนองต่อการสร้าง โอกาสใหม่ ๆ และปรับอุปสรรคต่าง ๆ ให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์กร ด้วยการริเริ่ม การมีส่วนร่วม การส่งเสริม การเป็นต้นแบบ การเปิดโอกาส การติดตามผล การให้ข้อมูลย้อนกลับ ร่วมกับการดำเนินงาน และการพัฒนาองค์กรบนพื้นฐานหลักธรรมคำสอนที่ดั่งมาในการบริหารตน คน งาน ซึ่งก่อให้เกิดการ พัฒนาการอย่างไม่หยุดยั้งของพระพุทธศาสนา

4. พระสงฆ์กับการจัดการตนเองในสังคมยุคใหม่

การจัดการตนเองของพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ และสร้างความมั่นคงให้กับพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นประโยชน์และจำเป็นต่อการดำเนินงานในพระพุทธศาสนาให้บรรลุเป้าหมายได้ วิธีการผสมผสานหรือประยุกต์ระหว่างบริหารจัดการกับคำสอนทางพระพุทธศาสนาแล้วเกิดความเปลี่ยนแปลงภายในองค์กรที่เห็นชัด คือองค์กรเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นโดยเฉพาะตัวบุคคล ผู้นำองค์กรประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องอยู่ในศีลธรรม การจัดการตนเองในสังคมยุคใหม่ของพระสงฆ์ จึงเป็นสิ่งที่สำคัญในการพัฒนาบุคลิกที่เหมาะสม โดยสามารถแสดงได้ดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 แสดงบทบาทพระสงฆ์กับการจัดการตนเองในสังคมยุคใหม่

จากแผนภาพแผนภาพที่ 1 พระสงฆ์กับการจัดการตนเองในสังคมยุคใหม่ สามารถอธิบายโดยสังเขป ดังต่อไปนี้

- 1) พระสงฆ์ควรพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รอบรู้ในทุกๆ ด้าน ทั้งทางโลก และทางธรรม รวมทั้งฝึกตนให้เป็นผู้ที่มีความชำนาญในการบริหารบทบาทตามกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน
- 2) พระสงฆ์ควรมีรูปแบบการพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่ชัดเจน และเหมาะสมกับกระแสโลกาภิวัตน์ เพื่อให้เป็นสังคมที่อุดมไปด้วยฐานคุณธรรมและเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในอนาคตข้างหน้า
- 3) พระสงฆ์ควรยกระดับการศึกษาในตำแหน่งทางสังคมให้สูงขึ้น ให้เทียบเท่าระดับปริญญาตรี ปริญญาโทขึ้นไป และมีการถวายเป็นความรู้ต่อสังคมโลก
- 4) พระสงฆ์ควรมีการพัฒนาหลักสูตรเฉพาะที่มีพื้นฐานมาจากบทบาทและภารกิจของคณะสงฆ์ และต้องสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง อีกทั้งผู้บริหารคณะสงฆ์ จะต้องเร่งพัฒนา

หลักสูตรการศึกษาของคณะสงฆ์โดยเฉพาะหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลีให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น ที่สามารถรักษาสาระหลักสูตรเดิมไว้และสามารถเทียบโอนผลการเรียนกับการจัดการศึกษาสามัญทั่วไปของรัฐ

5) พระสงฆ์ควรมีการกำหนดให้แสวงหาความร่วมมือและมีการรวมตัวกัน เพื่อสร้างเป็นเครือข่าย โดยมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นมีการริเริ่มสร้างสรรค์และร่วมกันพัฒนาวัดให้เหมาะสมตามยุคโลกาภิวัตน์ เพื่อให้มีการขับเคลื่อนบทบาทของพระสงฆ์ไปพร้อมกันทั่วประเทศและต่างประเทศ

6) พระสงฆ์ควรสร้างระบบการกำกับดูแลผู้นำสงฆ์ให้มีคุณภาพ เกิดความโปร่งใส มั่นใจและสามารถตรวจสอบได้ รวมทั้ง สร้างเสริมพระสงฆ์ให้การปฏิบัติงานอย่างมีจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อประชาชนในยุคโลกาภิวัตน์

สรุป

การจัดการตนเองของพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ และสร้างความมั่นคงให้กับพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นประโยชน์และจำเป็นต่อการดำเนินงานในพระพุทธศาสนาให้บรรลุเป้าหมายได้ พระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ในฐานะที่มีบทบาทสำคัญในสังคมจึงต้องปฏิบัติเป็นตัวอย่างที่ดีทั้งด้านพระธรรมวินัย ด้านคำสอนทางพระพุทธศาสนา และด้านความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน ประชาชนในสังคมจึงมีความคาดหวังต่อแนวทางการพัฒนาพระพุทธศาสนา โดยที่พระสงฆ์จะต้องแสดงบทบาทหน้าที่ในการเป็นผู้นำ เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นและศรัทธาต่อพุทธศาสนิกชนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- จำนงค์ ทองประเสริฐ. (2554). *ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในเอเชียอาคเนย์*. กรุงเทพมหานคร: ดวงแก้ว.
- เจษฎาภรณ์ รอดภัย และวรกฤต เกื้อนช้าง. (2562). การบริหารทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพุทธจิตวิทยา. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์*, 7(2), 157-168.
- ธวัชรินทร์ วุฒิชชาติ. (2561). *ความสุขของพนักงาน คือรากฐานขององค์กร*. กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพธุรกิจ.
- นวินดา นิลวรรณ, สิทธิโชค ปาณะศรี, และพระครูโกศลอรธกิจ. (2563). การประยุกต์ใช้หลักกาวนา 4 ตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาทสู่สังคมผู้สูงอายุ. *วารสารมหาจุฬานาครธรรม*, 7(3), 38-49.
- บุษกร วัฒนบุตร. (2558). การพัฒนาทุนมนุษย์วิถีพุทธในการบริหารองค์กร เพื่อรองรับประชาคมอาเซียน. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร*, 6(1), 24-36.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). *ถึงเวลามารื้อปรับระบบพัฒนาคนกันใหม่*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- พระปลัดธัญวัฒน์ อโศโก. (2563). การประยุกต์ใช้หลักกาวนา 4 ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนบ้านบ่อเกตุ อำเภอสระเค็ด จังหวัดสงขลา. *วารสารมหาจุฬานาครธรรม*, 7(2), 35-46.

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาประจักษ์ พนาลัย และนิรุทธิ์ วัฒนภาส. (2563). การเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี. *วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 4(1), 374-387.
- พระราชวัลภาจารย์ (ดาวเรือง อาจารย์คุณ). (2563). ภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี. *วารสารศิลปการจัดการ*, 4(3), 760-771.
- อุทัย สติมัน. (2557). ศานติภาวนาประยุกต์: พุทธิปัญญา เพื่อการพัฒนาสังคมสันติสุขอย่างยั่งยืน. *วารสารปาริชาติ*, 27(3), 22-37.